

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Дмитро Радєв,

(власне ім'я, прізвище здобувача (ки))

1996 року народження, громадянин (ка) України,

(назва держави, громадянином якої є здобувач (ка))

освіта вища: закінчив у 2020 році Класичний приватний університет

(найменування закладу вищої освіти)

за спеціальністю (спеціальностями) Менеджмент

(за дипломом)

працює Аспірантом в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя,

(посада)

(місце основної роботи, підпорядкування, місто)

виконав (ла) акредитовану освітньо-наукову програму Економіка.

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Класичного приватного університету,

(повне найменування закладу вищої освіти)

м. Запоріжжя від «03» 06 2024 року № 51

(наукової установи), підпорядкування (у родовому відмінку), місто)

у складі:

Голови разової

спеціалізованої вченої ради – Олена Трохимець, д.е.н., професор, професор кафедри національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Рецензентів - Андрій Семенов, д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Вікторія Томарева-Патлахова, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Офіційних опонентів - Костянтин Шапошников, д.е.н., професор, начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, м. Київ

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Валентина Храпкіна, д.е.н., професор, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом факультету економічних наук, Національний університет «Києво-Могилянська академія»,

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

на засіданні «23» липня 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

(галузь знань)

Дмитру Радєву

(власне ім'я, прізвище здобувача (ки) у давальному відмінку)

на підставі публічного захисту дисертації «Інституціональний розвиток цифрової економіки»

(назва дисертації)

за спеціальністю (спеціальностями) 051 Економіка

(код і найменування спеціальності (спеціальностей))

відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти)

Дисертацію виконано у (в) Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя

(найменування закладу вищої освіти (наукової установи), підпорядкування, місто)

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який відповідає пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувач має 15 наукових праць, з них: 8 – статті в наукових фахових виданнях і виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, з яких 1 – стаття в зарубіжному виданні, 7 – наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

Статті в наукових фахових виданнях України та виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз

1. Коломієць В., Радєв Д. Генеза теорій розвитку інституціональної системи. *Review of transport economics and management*. 2022. № 8 (24). С. 20–26. DOI: <https://doi.org/10.15802/rtem2021/260581>.

2. Радєв Д. Аналітичний огляд зовнішніх складових цифрової економіки. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. 2023. № 13 (27). С. 561–573. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-561-573](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-561-573).

3. Радєв Д. В. Концептуальний підхід до інституціонального розвитку сектору цифрової економіки України. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2023. № 4 (130). С. 38–43. DOI: <https://doi.org/10.32782/1814-1161/2023-4-6>.

4. Радєв Д. Моделювання оцінки вагомості впливу інституціональних факторів на цифрову економіку. *Наукові інновації та передові технології (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*. 2023. № 14 (28). С. 746–758. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-746-758](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-746-758).

5. Радєв Д. В. Стратегія інституціонального розвитку сектору цифрової економіки. *Економічний простір*. 2023. № 188. С. 55–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/188-9..>

6. Радєв Д. В. Сутність та змістоутворювальні ознаки цифрової економіки у контексті інституціоналізму. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 39. С. 146–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-39-18>.

7. Радєв Д. Інституціональні основи формування і розвитку цифрової економіки. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 207–212. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-37>.

Стаття в закордонному виданні

8. Mashchenko O., Radiev D. Institutional Environment of the Digital Economy Sector. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. № 9 (5). P. 169–175. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-5-169-175>. (*Web of Science*)

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої ради та висловили зауваження:

Костянтин Шапошников, д.е.н., професор, начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, м. Київ, зауваження:

1. Автор у розділі 1 цілком логічно стверджує, що «цифрова економіка не обмежується одним економічним сектором, а є результатом взаємодії у різних секторах різноманітних факторів, які охоплюють розвиток і впровадження інноваційних технологій, зміни інститутів й інституціонального середовища, трансформацію соціальних, економічних і культурних процесів» (с. 86). На основі мультидисциплінарного підходу автором у п. 1.1

запропоновано структуру цифрової економіки та подано елементне наповнення кожного сегмента цифрової економіки (с. 44–45, табл. 1.5). Така структуризація становить основу для подальших пропозицій щодо інституціонального розвитку цифрової економіки. Робота виграла б, якби була представлена докладна характеристика, а за можливості аналітична оцінка, кожного із запропонованих сегментів цифрової економіки.

2. Автор у першому розділі роботи (п. 1.2) приділяє увагу характеристиці підходів, висновків та пропозицій інших учених щодо сучасних концепцій, дотичних до розвитку цифрової економіки (с. 52–59), але узагальнення й критичний аналіз цих наукових підходів зроблено не в повному обсязі.

3. Останні вітчизняні та зарубіжні дослідження демонструють значний негативний вплив цифрових трансформацій не лише на економічну сферу, а й узагалі на суспільство. До того ж це абсолютно нове явище, з яким людство ще не стикалося. Тому наслідки його важко прогнозувати, вірогідні перспективи непередбачувані. У другому розділі (п. 2.1) в авторській класифікації факторів розвитку цифрової економіки на різних рівнях виділено стримувальні фактори (с. 106–107): екологічні, економічні, людські, витратні, інституціональні, технологічні, психологічні, інтелектуальні. Однак, на нашу думку, логічно було їх розглянути так само широко, як і фактори розвитку. Вважаємо, що такий перелік стримувальних факторів стане суттєвим внеском у науку та практику управління цифровою економікою, оскільки суспільству потрібно вже напрацьовувати інструменти запобігання негативним наслідкам цифрової трансформації та механізми їх стримування.

4. У третьому розділі роботи (п. 3.1) автором ґрунтовно розроблено концептуальний підхід до інституціонального розвитку цифрової економіки, складовою якого є результативний блок, що охоплює інструментальні рішення цифрової трансформації української економіки. У цьому контексті дискусійним залишається питання можливості та доцільності державного впливу на функціонування й розвиток цифрової економіки в Україні. Автором запропоновано заходи, що охоплюють ключові ініціативи формування на внутрішньому ринку потреб і мотивацій до використання цифрових технологій (с. 175). Проте, така позиція мала би бути конкретизованою через аналіз вигід та видатків держави за результатами впровадження запропонованих інструментальних рішень. Адже заходи фіскального та кредитного характеру, фінансування досліджень, розвиток і підтримка інфраструктури, освітні й комунікаційні проекти потребують конкретних фінансових витрат з боку держави.

5. Автором у п. 3.2 розвинуто науково-методичний підхід до формування стратегії інституціонального розвитку цифрової економіки, у межах якого визначено стратегічні ініціативи на підтримку загальної парадигмальної стратегії (рис. 3.2, с. 191). Дисертант логічно поділяє увесь ландшафт стратегічних ініціатив на цифрові стратегії національного рівня та цифрові бізнес-стратегії (табл. 3.3, с. 193–194, табл. 3.4, с. 196), проте не обґрунтовує, чому саме запропоновані стратегії розвитку взято до уваги у сфері цифрової економіки. Доцільно було детальніше розкрити стратегічні аспекти, провести аналіз підходів до виділення стратегій розвитку та обґрунтувати доцільність вибору саме запропонованих варіантів у дисертації для сфери цифрової економіки.

Валентина Храпкіна, д.е.н., професор, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом факультету економічних наук, Національний університет «Києво-Могилянська академія», зауваження:

1. У роботі автором часто використовуються такі поняття, «цифровізація», «цифрова трансформація», «інституціональний розвиток», «стратегія розвитку». Виходячи з того, що зарубіжні та українські науковці по-різному тлумачать ці дефініції, варто було надати авторське визначення цих понять.

2. Автор зазначає, що «цифрова економіка охоплює широкий спектр економічних активностей, що використовують цифрові технології та цифрові мережі, становлять основу для цифрового зв'язку та передачі даних, формують інфраструктуру, на якій функціонують інші цифрові технології та інші галузі економіки». При цьому дисертант посилається на науково-практичні дослідження, узагальнення яких дало змогу окреслити контур структури цифрової економіки та наводить позиції окремих дослідників щодо меж цифрової економіки (с. 37-39). Отже, доцільно було висвітлити наукові підходи, що є підґрунтям для визначення складових елементів цифрової економіки.

3. У другому розділі роботи (п. 2.1) автором класифіковано фактори розвитку цифрової економіки, виокремлено шістнадцять груп факторів розвитку цифрової економіки, які, у свою чергу, охоплюють значну кількість окремих факторів (с. 101-105, рис. 2.1). Такий масив інформації ускладнює можливість оперування нею. Дисертант, розуміючи це, зазначає, що «...складно ранжувати фактори та практично неможливо виявити їх ієрархічність» (с. 107). Отже, було б доцільно виокремити найвагоміші фактори, які враховуватимуться при інституціональному проектуванні цифрової економіки.

4. У другому розділі роботи (п. 2.2) автором проведено порівняльний аналіз показників розвитку цифрової економіки ЄС та України. За результатами встановлено впорядкованість і системність зарубіжних спостережень щодо цифрової економіки та недостатність таких даних в Україні. Отже, в межах заявленого дослідження, було б доцільно сформулювати пропозиції Державній службі статистики України щодо впровадження конкретних форм статистичних спостережень, пов'язаних з розвитком цифрової економіки в Україні.

5. У третьому розділі (п. 3.1) дисертаційної роботи обґрунтовано нові вектори трансформацій інститутів, що становлять основу цифрового розвитку економіки України. Виділено цифрову культуру, цифрові технології, цифрове бізнес-соціум середовище, цифрову адаптацію ринку праці, політику цифрової співпраці, цифрові знання, цифровий життєвий простір, захист законних прав суб'єктів цифрової економіки (с. 172-173). Водночас, у тексті роботи підкреслено, що саме модель розвитку економіки України на цифровій основі має стати драйвером у воєнний період та період повоєнного відновлення нашої країни (с. 17, 165). Тому, на нашу думку, доцільно було виділити окремий стратегічний вектор - розвиток цифрових воєнних, оборонних технологій та окреслити шляхи його реалізації.

*Вікторія Томарева-Патлахова, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту, _
Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, зауваження:*

Зауваження до Розділу 1

Розділ 1 присвячено теоретико-методичним основам розвитку цифрової економіки в контексті інституціоналізму.

На рис. 1.1 (с. 42 – Структура цифрової економіки та її елементне наповнення) у структурі цифрової економіки наведені її складові – елементи, але далі по тексту на с. 43–49 розглядаються вже «сегменти цифрової економіки». Наявна невідповідність термінології.

Автор на рис. 1.3 (с. 77 – Архітектура інституціонального середовища цифрової економіки) у межах інституціонального середовища цифрової економіки виокремлює інститути традиційної економіки, такі як управління, праці, власності, контракти, безпеки, освіти, ринкові, неринкові, та специфічні інститути цифрової економіки, такі як цифрових даних, спільної участі, цифрового простору, цифрової культури, а також регіональні й глобальні інститути. Потребує більш розгорнутої аргументації перелік глобальних і регіональних інститутів, запропонований автором.

Зауваження до Розділу 2

Розділ спрямований на аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку цифрової економіки в Україні, удосконалення методичного інструментарію оцінювання рівня інституціонального розвитку цифрової економіки.

У п. 2.1 (с. 106) зазначено про існування негативних факторів, що стримують розвиток та формування цифрової економіки. Доцільно було б приділити більше уваги стримувальним

факторам, оскільки новітні дослідження, які цитує автор, доводять, що «потенційні негативні наслідки цифрових трансформаційних змін виходять за межі поточних рамок досліджень того, чи мають підприємці доступ до цифрових технологій чи ні».

Зауваження до Розділу 3

Розділ 3 присвячено інституціональному проектуванню цифрової економіки України.

У табл. 3.2 (с. 178–179) узагальнено нові можливості розвитку та прогнозовані позитивні зміни в Україні на основі інституціонального розвитку цифрової економіки, у тому числі в напрямі державного регулювання, де доцільно було б поєднати означені можливості державного урядування із заходами та напрямками інституціонального впливу на процес цифрової трансформації національної економіки.

Також у табл. 3.2 (с. 178–179) нові можливості розвитку цифрової економіки як складові результативного блоку концептуального підходу до інституціонального розвитку цифрової економіки логічно було б пов'язати з елементами стратегічного блоку концептуального підходу (рис. 3.1, с. 168).

Андрій Семенов, д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, зауваження:

1. Автором вказано (с. 29), що в науковому обігу дослідники використовують терміни «вебекономіка», «диджитал-економіка», «економіка даних», «економіка на вимогу», «інтернет-економіка», «інформаційна економіка», «нова економіка», «сектор цифрової економіки», «сфера цифрової економіки», «цифрова адженда», «цифрова економіка», «цифрові технології», «digital-економіка», «GAFAноміка». Варто було в підрозділі 1.1 здійснити порівняльний понятійно-категоріальний аналіз вказаних економічних категорій, виділяючи їхні еволюційні та революційні відмінні риси.

2. При формуванні авторського інституціонального підходу (с. 64, рис. 1.2, с. 65) дослідником глибинно проаналізовано визначення інститутів як категорії (с. 61–63) та охарактеризовано інститути цифрової економіки (с. 72–73). Доцільно було б також докладно розглянути категорію «інституції».

3. На с. 116–118 автором системно проаналізовано показники розвитку цифрової економіки щодо України та країн Європейського Союзу, зрештою, зроблено висновок про їх невідповідність. Логічно було б надати рекомендації щодо можливості кореляції статистичних показників Державної служби статистики України відповідно до рекомендацій Європейського Союзу.

4. У третьому розділі дисертації (п. 3.1) подано вдосконалений концептуальний підхід до інституціонального розвитку цифрової економіки, що забезпечує розвиток цифрової економіки в напрямі від ієрархій до мереж. За твердженням автора, «сучасний тренд переходу національних економік від ієрархії до мережі відображає глобальний зсув у способах організації економічної активності та управління», а «інституціональне середовище повинно адаптуватися до переходу від ієрархії до мережі» (с. 172). Подано наукове підґрунтя динаміки переходу від ієрархії до мережі в національних економіках відповідно до концепцій мережевої економіки, інституціоналізму та теорії мереж. Водночас вважаємо, що робота набула б більшої цінності за умови визначення конкретних механізмів такої адаптації згідно з векторами трансформації інституціонального середовища (рис. 3.1, с. 168).

5. Автором на підґрунті узагальнення наукових досліджень виокремлено основні елементи цифрової екосистеми в економіці (с. 216–223). Одним з елементів виступають інституціональні актори (с. 217). На підставі інституціонального аналізу доцільно дослідити відповідність інститутів та інституцій цифрової економіки вимогам і потребам інституціональних акторів та надати рекомендації щодо розвитку специфічних інституцій цифрової економіки, що представлені на с. 84.

Олена Трохимець, д.е.н., професор, професор кафедри національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, без зауважень.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» немає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує

Дмитру Радєву

(власне ім'я, прізвище, здобувача (ки) у давальному відмінку)

ступінь/ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

(галузь знань)

за спеціальністю 051 Економіка

(код і найменування спеціальності (спеціальностей))

відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти)

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради

Олена Трохимець

(власне ім'я та прізвище)